

„VREAU NUMAI CA PIETRELE SĂ DEVINĂ MAI UȘOARE CA APA...”

Comparat cu Proust, cu Virginia Woolf, cu Faulkner sau cu Joseph Conrad, prozatorul portughez António Lobo Antunes* a negat toate aceste filiații, nu din mândrie, și nici din modestie, ci pentru că stilul său este unul total diferit, așa cum stilul fiecărui scriitor foarte bun este unul aparte, propriu, distinct. Antunes și-a numit metoda folosită în romanele sale „delir organizat”, aceste romane luând naștere undeva la granița dintre veghe și somn. Nici cu José Saramago, cu care a fost contemporan, nu are nimic în comun, cei doi scriitori portughezi intrând deseori în conflict. Dacă Saramago a fost răsplătit în 1998 cu Nobelul pentru literatură, António Lobo Antunes va avea onoarea de a fi publicat în colecția Pléiade, fiind al doilea scriitor străin, după Fernando Pessoa (tot un scriitor portughez!), care va fi publicat în prestigioasa colecție inițiată de Baudelaire. Pentru Antunes înseamnă enorm, o onoare la care probabil nu a îndrăznit, de-a lungul carierei sale de scriitor, să spere prea mult.

Publicat în 2017, romanul *Até Que as Pedras se Tornem Mais Leves Que a Água* (apărut și la noi în 2019, cu titlul *Până ce pietrele vor deveni mai ușoare ca apa*, la Humanitas Fiction, în traducerea lui Dinu Flămând și a Ancăi Milu Vaidesegan) nu se desparte stilistic și tematic de aparițiile anterioare ale romancierului portughez. Pe de o parte, este prezentă tema războiului – pentru Antunes, o temă obsedantă. Pe de altă parte, este prezentă și tema bolii incurabile – acel prag care desparte viața de moarte. În fapt, și războiul este un asemenea prag. Dacă privim astfel lucrurile, romanele lui Antunes sunt scrise nu doar la granița dintre veghe și somn, ci și la granița dintre viață și moarte (mai mult, să nu uităm că scriitorul portughez duce o luptă crâncenă, care durează de ani de zile, cu un cancer rebel). Stilul nu diferă nici el de cel din romanele anterioare, scriitura stând sub semnul aceluiși „delir organizat”. Romanul are 23 de capitole, fiecare capitol constând dintr-o frază în care se contopesc trăiri, evenimente și personaje.

Cât despre titlu, foarte poetic, ca mai toate titlurile romanelor lui Antunes, codul acestuia ne este oferit de însuși Antunes, într-un articol apărut în revista *Visão*, în 2016 (cu un an înainte, iată, de publicarea romanului): „Munca mea constă în a scrie până ce pietrele devin mai ușoare ca apa. [...] M-am simțit fericit în Transilvania, în munți. Pe înălțimile de acolo pietrele își mai pierduseră din greutate, dar mai aveam încă nevoie de timp deoarece cuvintele sunt foarte lente și durează până reușesc să impregneze lucrurile, intră greu în ele; ideea despre moartea mea începe să

semene cu moartea mea. Uneori corpul meu îngheață, al-teori câte o piatră se ridică. Însă multe dintre ele încă lipsesc. Când toate vor deveni mai ușoare ca apa, atunci da, pot să fiu citit, fiindcă am scris ceea ce era necesar să scriu.”.

Pietrele, acele „pietre care apasă sufletul”, cum se exprimă Dinu Flămând în prefața romanului apărut în 2019 la Humanitas Fiction, se cer toate numite. Până la ultima. Dragoste, frică, ură, furie – iată doar câteva dintre numele acestora. Numai exorcizarea celor nerostite, un proces cathartic prin excelență, le golește de greutatea coplesitoare cu care îl sufocă pe omul aflat sub puterea implacabilă a destinului.

Nu întâmplător, același Dinu Flămând compară romanul lui Antunes cu o tragedie greacă, roman care este plasat de la bun început sub semnul fatalității, al destinului. „Toți protagoniștii acestei compoziții, constată Dinu Flămând în prefața sa, par să cunoască în sinea lor, cu anticipație, acest deznodământ, și par să-l aștepte cu ușurare. [...] compoziția romanescă e concepută mai degrabă ca o tragedie greacă, în fundal cu permanenta voce activă a unui cor, menită să amplifice în crescendo mesajul că destinul este ineluctabil.”.

Exorcizarea celor întâmplante este împlinită, în romanul lui Antunes, prin poveste, prin accesarea memoriei, care se produce, la început, prin vocea unui personaj feminin, rudă cu protagoniștii, acea Cassandra care, după căderea Troiei, ne spune povestea sângerosului eveniment. Și Cassandra lui Antunes ne spune povestea unui eveniment tragic, sângeros, pe care îl intuim astfel încă din primele rânduri ale romanului: „Mama mea era verișoară primară cu ei, adică verișoară primară cu tatăl, nu cu fiul negru care nu a fost niciodată fiul lui deși se purta cu el cum te porți cu un fiu iar negrul se purta cum te porți cu un tată, vărul mamei îl adusesse cu ea din Angola de la război, pe când avea vreo cinci sau șase ani, eu nu mă născusem încă, am apărut după aceea și-mi aduc aminte ce mi-a răspuns tatăl meu vitreg când l-am întrebat de ce a trebuit să se întoarcă vărul cu un copil poate mai fericit acolo în jungla lui în care l-a găsit, că mai toți soldații se întorceau cu amintiri, o mască, o figurină din lemn, o ureche într-un borcan cu alcool, un puști, un braț în minus, tăceri în mijlocul discuțiilor în care plecau departe rămânând pe loc și în depărtare aveam impresia că se auzeau chiar împușcături și strigăte, din cauza piciorului olog tatăl meu vitreg nu a fost în Africa dar vecinii din sat s-au dus iar apoi erau altfel decât el, retrași, repeziți, mai cu toții ciudați cum le auzeam eu pe neveste

plângându-se, stăteau pe o piatră, în mijlocul grădinii, uitându-se nu știu la ce sau ascultând frunze de arbori cărora nu le cunoșteam numele, unul în loc să gonească cu un șut câinele i-a retezat capul cu săpăliga...”.

Războiul nu poate însemna decât cruzime și răzbunare, așa cum se întâmplă mai departe în povestea imaginată de Antunes. Intriga este simplă, poate fi prinsă în numai câteva rânduri: un bărbat dintr-un sat portughez se întoarce din războiul colonial din Angola cu un copil negru, pe care îl crește ca pe propriul său fiu. Băiatul se integrează în familie, iar mai apoi în societatea portugheză – se angajează, se căsătorește, urmând toate cutumele noii sale case. La un moment ceva se întâmplă, ceva care declanșează o accesare profundă a memoriei sale de dinainte de aducerea sa în Portugalia, culminând cu amintirea părinților săi masacrați de soldații albi, tatăl său adoptiv fiind unul dintre acești soldați albi. Pentru ca lucrurile „să se liniștească” în sufletul său, dar și în familia adoptivă, băiatul își va ucide, la patruzeci de ani de la masacrul familiei sale din Angola, tatăl. Un gest simbolic, demn de tragediile antice, dar care poartă masca răului din lumea modernă.

În cele din urmă, nu acțiunea este importantă în romanul lui Antunes, ci „pietrele”, sentimentele adică. Neliniștile.

Durerile. Tăcerea. Stilul de frazare al lui Antunes – cursiv (în ciuda fragmentării, a ruperii din interior a frazelor), dramatic, sumbru, lipsit în mare parte de o punctuație logică – accentuează, ca discurs interior, drama sufletească a personajelor. Este stilul lui Antunes, și numai al lui. Sub forma unor „versete poetice”, curge povestea sufletelor antunesiene. „Eu nu fac romane, mărturisește Antunes în articolul publicat în revista *Visão*, nu spun povești, nu pretind să distrez pe cineva, nici să fiu amuzant, nici să fiu interesant; vreau numai ca pietrele să devină mai ușoare ca apa.”.

Un roman puternic, percutant, violent, un roman al interiorității, dificil, orice s-ar spune, prin stilul abrupt, fragmentar, aglutinant, *Până ce pietrele vor deveni mai ușoare ca apa* este, probabil, unul dintre romanele cele mai puternice ale portughezului António Lobo Antunes, el însuși combatant în războiul din Angola, între 1970 și 1973. Să nu mă grăbesc, însă, cu aprecierile, și asta pentru că Antunes a mai publicat între timp un roman, cel de al 31-lea, din câte știu. În cazul lui Antunes, însă, nu mai contează cifrele.

*António Lobo Antunes, *Până ce pietrele vor deveni mai ușoare ca apa*, traducere și note de Dinu Flămând și Anca Milu Vaidesegan, Humanitas Fiction, București, 2019.

Shora